

POSTANOWIENIE

Dnia 12 grudnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa G.B. i W.B.

przeciwko A.B.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 12 grudnia 2019 r.,

na skutek skargi kasacyjnej powodów

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu

z dnia 12 września 2018 r., sygn. akt I ACa 1513/17,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. nie obciąża powodów kosztami postępowania kasacyjnego;**
- 3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Poznaniu na rzecz radcy prawnego M.K. kwotę 1800 (jeden tysiąc osiemset) zł, powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem wynagrodzenia za nieopłaconą pomoc prawną udzieloną z urzędu pozwanej A.B. w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną powodów G.B. i W.B. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 12 września 2018 r., sygn. akt I ACa 1513/17 Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje

potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, Nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c., przy czym wyraźnie wskazują na przesłankę oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, powołując się też na występowanie w sprawie wątpliwości, które formułują w formie pytania. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze,

które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, Nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

Skarżący we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania stwierdzają, że w sprawie zachodzi wątpliwość: czy przy zdradzie małżeńskiej, jakiej dopuścił się obdarowany małżonek w stosunku do dziecka darczyńców powinny być brane pod uwagę szczegółowe okoliczności dopuszczenia się zdrady oraz okoliczności im towarzyszące, które w połączeniu z faktem zdrady mogą być uznane jako rażąca niewdzięczność wobec darczyńców - rodziców zdradzonego małżonka.

Tak sformułowana przez skarżących podstawa przyjęcia skargi kasacyjnej nie spełnia przesłanki istotnego zagadnienia prawnego w powyższym rozumieniu, gdyż, po pierwsze, skarżący nie wskazują argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen, a ponadto, to czy obdarowanemu można przypisać rażąca niewdzięczność zależy od całokształtu okoliczności danej sprawy.

Sąd Najwyższy wielokrotnie już dokonywał wykładni pojęcia „rażącej niewdzięczności”. Mianowicie, w postanowieniu z dnia 29 września 1969 r., III CZP 63/69, wyjaśnił że pod pojęcie rażącej niewdzięczności w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. może podpadać jedynie taka czynność czy zaniechanie obdarowanego, które były skierowane przeciwko darczyńcy ze świadomością i w nieprzyjaznym zamiarze, nie zaś krzywdy niezamierzone, popełnione w uniesieniu, czy rozdrażnieniu, wywołanym być może zachowaniem się czy działaniem samego darczyńcy. Nadto nie mogą to być czyny wymierzone przeciwko osobie trzeciej, choćby pośrednio były przykre dla darczyńcy, chyba że w okolicznościach sprawy uzasadniona będzie ocena, że to godziło bezpośrednio także w darczyńcę. Chodzi tu przede wszystkim o popełnione przestępstwo przeciwko darczyńcy (zarówno przeciwko życiu, zdrowiu i czci, jak i przeciwko mieniu) oraz o naruszenie przez obdarowanego obowiązków wynikających ze stosunków osobistych łączących go z darczyńcą, jak np.

odmowa udzielenia pomocy w chorobie mimo oczywistej możliwości. Czyny dowodzące niewdzięczności muszą świadczyć o znacznym nasileniu złej woli obdarowanego, na co wskazuje użycie przez ustawodawcę słów „rażąca niewdzięczność”. Nie uzasadnia więc odwołania darowizny dopuszczenie się przez obdarowanego takich czynów, które w danych okolicznościach i warunkach nie wykraczały poza zwykłe przypadki życiowych konfliktów (zob. wyrok z dnia 7 maja 1997 r., I CKN 117/97).

Rażąca niewdzięczność występuje wówczas, gdy obdarowany przejawia agresję wobec darczyńcy, poniża jego godność osobistą, nie wywiązuje się z obowiązków wynikających z umowy darowizny. Nawet ustalenie, że u podstaw pogorszenia się stosunków między stronami leży naganne zachowanie się obdarowanego nie pozwala przyjąć, że spełnione zostały przesłanki umożliwiające skuteczne odwołanie wykonanej darowizny. Ustawa wymaga bowiem, aby niewdzięczność obdarowanego była rażąca, a więc wymaga, aby przybrała postać kwalifikowaną, którą charakteryzuje nasilenie złej woli i naganność zachowania się obdarowanego.

Rażącą niewdzięczność w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. musi cechować znaczne nasilenie złej woli skierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy lub szkody majątkowej. Czynami świadczącymi o rażącej niewdzięczności obdarowanego są: odmowa pomocy darczyńcy w chorobie, odmowa pomocy osobom starszym, rozpowszechnianie uwłaczających informacji o darczyńcy, pobicia czy ciężkie znieważenia (zob. wyrok z dnia 17 listopada 2011 r., IV CSK 113/11). Rażąca niewdzięczność odnosi się do takiego zachowania obdarowanego, które jest skierowane przeciw darczyńcy świadomie i w nieprzyjaznym zamiarze, ukierunkowane zazwyczaj na wyrządzenie krzywdy lub szkody majątkowej. Nie są to działania nieumyślne, niezamierzone. Z zasady wyłącza się również działania skierowane przeciwko osobie trzeciej, chyba że podjęte są z zamiarem pokrzywdzenia darczyńcy.

Niewierność małżeńska obdarowanego małżonka, będąca zawinioną przyczyną rozwodu, nie stanowi rażącej niewdzięczności wobec darczyńców-teściów w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. (zob. wyrok z dnia 28 marca 2012 r., V CSK

179/11). Także w wyroku z dnia 27 czerwca 2014 r., I CSK 493/13, Sąd Najwyższy wskazał, że co do zasady należy podzielić stanowisko, że niewierność małżeńska obdarowanego małżonka, będąca zawinioną przyczyną rozwodu, nie stanowi sama przez się rażącej niewdzięczności wobec darczyńców (teściów) w rozumieniu art. 898 § 1 k.c. Natomiast oceny rażącej niewdzięczności, która uzasadnia odwołanie darowizny, należy dokonywać *ad casum*, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, które legły u podstaw darowizny oraz uwzględniając to, że krzywda darczyńcy może także polegać na cierpieniach związanych z sytuacją, w jakiej na skutek nagannego zachowania obdarowanego znaleźli się jego bliscy.

Darowizna kreuje stosunek etyczny między darczyńcą a obdarowanym, wyróżniający się moralnym obowiązkiem wdzięczności. Pogwałcenie tego obowiązku przez dopuszczenie się ciężkich uchybień opatrzone jest sankcją prawną, przewidzianą w art. 898 § 1 k.c., w postaci prawa odwołania darowizny. Warunkiem tego prawa jest, aby obdarowany dopuścił się względem darczyńcy rażącej niewdzięczności. Taką kwalifikowaną postać ma dopiero tego rodzaju zachowanie się obdarowanego, które w świetle istniejących reguł moralnych i prawnych świadczy nie tylko o niewdzięczności, ale o kwalifikowanym jej stopniu (zob. wyrok z dnia 29 kwietnia 2016 r., I CSK 209/15). W każdym razie w praktyce przesłankę rażącej niewdzięczności uznaje się za spełnioną tylko w przypadkach szczególnych: zwłaszcza przestępstw obdarowanego przeciwko darczyńcy lub osobom dlań bliskim albo rażącego zaniedbywania obowiązków rodzinnych. Nie ma natomiast zastosowania w razie niezgodnych z wolą darczyńcy działań obdarowanego, będących wyrazem zagwarantowanej mu przez prawo autonomii (zob. wyrok z dnia 10 sierpnia 2017 r., II CSK 871/16).

Zatem podnoszone przez skarżących wątpliwości zostały już wyjaśnione w orzecznictwie Sądu Najwyższego i nie noszą cechy nowości.

Przewidziana w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. oczywista zasadność skargi kasacyjnej zachodzi wówczas, gdy z jej treści, bez potrzeby głębszej analizy oraz szczegółowych rozważań, wynika, że przytoczone podstawy kasacyjne uzasadniają uwzględnienie skargi. W wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że jej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną,

wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie. Powinna w związku z tym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia prawa materialnego i procesowego, polegającą na jego oczywistości *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por.m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, Nr 3, poz. 49, z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006, Nr 4, poz. 75, z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, nie publ., z dnia 29 kwietnia 2015 r., II CSK 589/14, nie publ.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15 nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

Oczywistej zasadności skargi kasacyjnej skarżący upatrują w tym, iż Sąd drugiej instancji wydając zaskarżone orzeczenie dopuścił się rażącego naruszenia wskazanych w *petitum* skargi przepisów postępowania oraz prawa materialnego.

W podstawach skargi skarżący podnieśli zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., gdy zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. W obowiązującym stanie prawnym Sąd Najwyższy nie jest uprawniony do badania prawidłowości zarówno ustaleń faktycznych, jak i oceny dowodów, dokonanych przez Sąd drugiej instancji. Niewątpliwie Sąd Apelacyjny jest "sądem faktu", zaś Sąd Najwyższy "sądem prawa". W konsekwencji Sąd Najwyższy rozpoznając skargę kasacyjną, jest związany ustalonym stanem faktycznym sprawy. Związanie to wyklucza w szczególności badanie, czy Sąd drugiej instancji nie przekroczył granic swobodnej ich oceny. Ponadto jakkolwiek postawa pozwanej może być oceniana przez powodów negatywnie, jako niewdzięczność, to jednak w świetle przywołanego wyżej orzecznictwa Sądu Najwyższego nie uzasadnia zakwalifikowania tego zachowania jako rażącej niewdzięczności, w stopniu kwalifikowanym, tj. w znaczeniu o którym stanowi art. 898 § 1 k.c.

Należy mieć na uwadze, że stan faktyczny niniejszej sprawy nie pokrywa się ze stanem faktycznym sprawy, zakończonej powołanym wyżej wyrokiem Sądu

Najwyższego z dnia 27 czerwca 2014 r. (sygn. akt I CSK 493/13), w której oprócz zdrady córki darczyńcy, wchodził problem znęcania się nad nią przez obdarowanego, jego alkoholizm oraz ignorowanie darczyńcy. W niniejszej sprawie nie zostało wykazane, że fakt zdrady pozwanej spowodował u powodów szczególnie negatywne skutki dla ich zdrowia psychofizycznego, oraz że zdarzenie to miało na nich wyjątkowo ujemny wpływ.

Darowizna uczyniona na rzecz pozwanej, pomimo rozvodu, nadal rodzi po jej stronie obowiązek okazywania wdzięczności powodom jako darczyńcom i to pod rygorem powstania przesłanek do odwołania darowizny, jakkolwiek na pozwanej spoczywają dodatkowo obowiązki wynikające z ustanowienia na rzecz powodów służebności osobistej, polegającej na bezpłatnym, dożywotnim wspólnym zamieszkiwaniu w darowanym budynku mieszkalnym, przy czym prawo to ogranicza się do dwóch pokoi, kuchni, przedpokoju i wspólnej łazienki, wc, ogrzanych i oświetlonych, wraz prawem swobodnego poruszania się po całym obejściu darowanej nieruchomości oraz obowiązkiem zapewnienia darczyńcom opieki i pielęgnacji w czasie choroby, względnie ułomności. W istocie bowiem zawarta przez strony darowizna ma charakter obciążliwy (*negotium mixtum cum donatione*), co rzecz jasna, nie pozostaje bez wpływu nie tylko na zakres uprawnień darczyńców do przedmiotu darowizny (niezależnie od obowiązku obdarowanej wdzięczności), ale także i na wartość przedmiotu darowizny, który został obciążony ograniczonym prawem rzeczowym.

Dlatego, w stanie faktycznym sprawy, brak jest podstaw do uznania, iż zaskarżony wyrok jest wynikiem oczywistego naruszenia prawa w przedstawionym wyżej rozumieniu.

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego orzekł na podstawie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., mając na uwadze, że okoliczności, które zadecydowały o nieobciążaniu powodów kosztami postępowania pierwszoinstancyjnego, zwłaszcza te dotyczące subiektywnego przekonania powodów o słuszności swojego

roszczenia oraz ich sytuacji osobistej i majątkowej, wystąpiły także w postępowaniu kasacyjnym.

O wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi pozwanej z urzędu orzeczono na podstawie art. 22³ ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 2115 ze zm.) w zw. z § 2 pkt 1, § 4 ust. 1, 3, § 8 pkt 6, § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 68). Ustanowiony w postępowaniu kasacyjnym dla pozwanej pełnomocnik, występował przed Sądem drugiej instancji, jako jej pełnomocnik z wyboru, co miało wpływ na zastosowaną stawkę wynagrodzenia.

jw